

การผ่อนปรนท่าที และการผ่อนคลาย

ความตึงเครียด : ความสัมพันธ์ ไทย-จีน

ภายหลังการประชุมที่บันดุง 1955-1957

อนุสนธิ์ ชินวรรโณ

บทนำ

การพบปะกันระหว่างพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายโจวเอินไหล นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีต่างประเทศ สาธารณรัฐประชาชนจีน ในการประชุมกลุ่มประเทศเอเชีย-แอฟริกา ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อเดือนเมษายน 1955 นับว่าเป็นจุดสำคัญอย่างยิ่งจุดหนึ่งในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ ไทย-จีนยุคใหม่ ทั้งนี้ เนื่องจากไทยและจีนมีท่าทีเป็นศัตรูต่อกันตั้งแต่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเดือนตุลาคม 1949 เป็นต้นมา อุปสรรคสำคัญต่อการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันคือ ความแตกต่างด้านทัศนะ อุดมการณ์ และผลประโยชน์แห่งชาติ ประกอบกับการขาดความเข้าใจถึงสิ่งจูงใจ (motivation) และบทเรียนทางประวัติศาสตร์ การมองว่ามีภัยคุกคามจากจีนเป็นสาเหตุสำคัญ

ที่ทำให้ไทยตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นในรูปของภาคีองค์การ SEATO ในเดือนกันยายน 1954

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ผู้นำรัฐบาลไทยในขณะนั้นรู้สึกว่ายจีนมีความต้องการขยายอิทธิพลและมารุกรานไทย ซึ่งความรู้สึกนี้ได้ทวีอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกหลายประการ โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับภูมิภาค โดยเริ่มจากชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเหนือพรรคก๊กมินตั๋ง การสถาปนาระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน การที่จีนเข้าร่วมสงครามเกาหลี การ “ปลดปล่อย” ธิเบตในปี 1950 ความช่วยเหลือที่จีนให้แก่ขบวนการเวียดมินห์ในอินโดจีน และการจัดตั้ง “รัฐไทอิสระ” ขึ้นในมณฑลยูนนานในปี 1953 ถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าในช่วงทศวรรษที่ 1950 จีนได้พยายามเข้าแทรกแซงโดยตรงเพื่อล้มล้างรัฐบาลไทย แต่

ประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงเสมอคือผู้นำไทย เชื่อว่าจีนได้พยายามเช่นนั้นจริง

นอกจากการหัวนเกรงการรุกรานทางทหารจากจีนโดยตรงแล้ว ผู้นำไทยในขณะนั้น ยังมีความกังวลเกี่ยวกับการเข้าแทรกแซงในกิจการภายในของไทยอีกด้วย กล่าวคือ การที่ฝ่ายจีนคอมมิวนิสต์ และฝ่ายจีนคณะชาติได้พยายามเข้ามามีอิทธิพลเหนือชาวจีนในประเทศไทย นอกจากนั้น สิ่งที่สร้างความกังวลแก่ผู้นำไทยอีกประการหนึ่งก็คือ การแข่งขันทางการเมืองระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์และฝ่ายก๊กมินตั๋ง ได้ก่อให้เกิดความตึงตัวทางการเมืองในหมู่ชาวจีนในประเทศไทย

เมื่อรู้สึกว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของไทยทั้งในด้านภัยคุกคามทางทหารจากภายนอก และภัยจากการแทรกแซงกิจการภายใน ผู้นำไทยได้ตอบโต้ภัยคุกคามดังกล่าว 2 ทางด้วยกัน คือ ในด้านภัยคุกคามจากภายนอก ผู้นำไทยได้มีบทบาทอย่างมากในความพยายามสร้างพันธมิตร (alliance) กับสหรัฐอเมริกา และในด้านภัยจากการแทรกแซงกิจการภายใน ผู้นำไทยได้ใช้นโยบายไม่รับรองจีนคอมมิวนิสต์ และติดต่อกับจีนคณะชาติซึ่งอ่อนแอกว่าแทน นอกจากนั้น ยังได้ใช้มาตรการภายในต่าง ๆ เพื่อให้ชาวจีนผสมกลมกลืน (assimilate) อย่างรวดเร็วอีกด้วย

นโยบายเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา นับเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้นมา ซึ่งในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ไทยมีความเกี่ยวข้องกับสงครามในอินโดจีนอย่างใกล้ชิด ทำให้ความสัมพันธ์ ไทย-สหรัฐ มีความแน่นแฟ้นอย่างยิ่ง อันมีผลให้ไทยและจีนมีท่าทีเป็นศัตรูต่อกันเรื่อยมา จวบจนความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศและในประเทศในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ได้นำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับจีน ในปี 1975

อย่างไรก็ดี ในช่วงปี 1955-1957 ภายหลังการประชุมกลุ่มประเทศเอเชีย-แอฟริกา ที่เมืองบันดุง ได้ปรากฏว่า ความตึงเครียดระหว่างไทยกับจีนได้ลดลง ผู้นำรัฐบาลไทยได้ส่งคณะทูตได้เดินทางไปติดต่อกับรัฐบาลจีน และต่อมาก็ได้มีคณะนักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ และคณะวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นจำนวนมากเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเปิดเผย

การลดความตึงเครียดดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร? อาจกล่าวได้ว่าเกิดจากปัจจัยสำคัญ ๆ 2 ประการคือ การลดความตึงเครียดในการเมืองระหว่างประเทศโดยทั่วไปประการหนึ่ง และ

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศ-ไทยอีกประการหนึ่ง นอกจากนั้น ปัจจัยอื่น ๆ เช่น การเปลี่ยนท่าทีของผู้นำไทย และการผ่อนปรนท่าทีทางอุดมการณ์ของจีนก็มีส่วนเกื้อกูลต่อการปรับบรรยากาศความสัมพันธ์ไทย-จีน ให้ดีขึ้นด้วย

แนวทางใหม่ของนโยบายต่างประเทศจีน

นโยบายต่างประเทศของจีนภายหลังจากการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1949 มีลักษณะเชิงกร้าวเช่นเดียวกับรัฐบาลที่มาจากการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์อื่น ๆ เป้าหมายสำคัญคือการหยุดยั้งอิทธิพลของสหรัฐ ฯ ในเอเชีย นโยบายต่างประเทศของจีนในช่วงนี้คือ “การเอนเอียงไปข้างหนึ่ง” (leaning to one side) ตามคำกล่าวของประธาน เหมา เจ๋อตุง นั่นคือการเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียต จีนมีนโยบายสนับสนุนการปฏิวัติประชาชนภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ทั่วทั้งทวีปเอเชีย แต่นโยบายที่เชิงกร้าวของจีนไม่ประสบความสำเร็จมากนัก การก่อการโดยพรรคคอมมิวนิสต์มักจะถูกรับปราบปรามโดยฉับพลัน และสงครามเย็นได้ทำให้ประเทศตะวันตกมีความตั้งใจที่จะต่อต้านการขยายอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์มากขึ้นทั้งในเอเชียและยุโรป

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ ไทย-จีนไม่ไว้วางใจกัน และมีท่าทีเป็นศัตรูต่อกันในระยะหนึ่งก็คือ

ทัศนะที่มองว่าอีกฝ่ายเป็นภัยคุกคาม (perception of threat) ในกรณีของจีน ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะทำให้ชัยชนะของการปฏิวัติเป็นปึกแผ่นด้วยการกำจัดอิทธิพลของโลกตะวันตกอย่างสิ้นเชิง นโยบายต่างประเทศของจีนจึงมีลักษณะเชิงกร้าว ซึ่งส่งผลให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งอยู่ภายใต้ “เงา” ของจีน รู้สึกว่าจีนกำลังพยายามแผ่อิทธิพล อันจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศเหล่านั้น ประกอบกับการที่จีนพยายามเข้าแทรกแซงเพื่อพิทักษ์ “ผลประโยชน์” ของชาวจีนโพ้นทะเล ทำให้ผู้นำไทยเป็นกังวลว่าจะถูกรุกรานจากจีน ผู้นำไทยจึงหันไปหาความช่วยเหลือจากสหรัฐ ฯ ซึ่งนโยบายของไทยอันนี้มีผลทำให้จีนซึ่งรู้สึกว่าการกำลังถูกปิดล้อมจากสหรัฐ ฯ เห็นว่าไทยเป็นเครื่องมือของสหรัฐ ฯ จีนจึงทวีความเชิงกร้าวต่อไทย ซึ่งมีผลทำให้ไทยยิ่งเห็นว่าจำเป็นต้องพึ่งสหรัฐ ฯ มากขึ้นตามไปด้วย

เป็นไปได้ว่าในปี 1951 จีนได้เริ่มประเมินสถานการณ์และนโยบายต่างประเทศของตนที่มีต่อประเทศในเอเชีย โดยเฉพาะประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราช โดยพิจารณาว่ารูปแบบการปฏิวัติของตนที่จีนเชื่อว่าเป็นแบบฉบับสำหรับประเทศเอเชียอื่น ๆ ในการที่จะได้มาซึ่งเอกราชอันสมบูรณ์นั้นยังสามารถใช้ได้หรือไม่ ในเมื่อเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าประเทศที่ยึดหลักความเป็น

กลาง (neutrality) เช่น อินเดีย และพม่า ก็เป็นอิสระจากประเทศเจ้าของอาณานิคมเดิมอย่างเต็มที่ การประนีประนอมและปรับนโยบายดังกล่าว ได้นำไปสู่การประกาศ “หลักห้าประการแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติ” โดยนายกรัฐมนตรี โจวเอินไหล และนายกรัฐมนตรี เนห์รูแห่งอินเดียในเดือนเมษายน 1954

ดังนั้น ลัทธิ “สองค่าย” ที่ Cominform ได้กำหนดขึ้นในปี 1947 ที่ว่า รัฐบาลชาติหรือกลุ่มใดที่ไม่อยู่ภายใต้การนำของฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้วจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายจักรวรรดินิยมได้รับการปรับเปลี่ยนให้เปิดทางแก่หนทางที่สาม คือ การเป็นกลาง หรือการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด นโยบายการปลดแอกด้วยการกำลังจึงถูกจินล่งทั้งในปี 1951-1952 และมีการนำนโยบายส่งเสริมขบวนการสันติภาพมาใช้แทน โดยมีการจัดประชุมสันติภาพในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ที่กรุงปักกิ่ง ในเดือนตุลาคม 1952 ซึ่งเห็นได้ชัดจากแถลงการณ์ที่คณะผู้แทนจีนแถลงต่อที่ประชุมว่า นโยบายต่างประเทศของจีนได้หันเหจากการปลดแอกและการปฏิวัติประชาชนไปสู่การป้องกันการเตรียมพร้อมทางทหารของสหรัฐฯ และความพยายามต่อต้านมาตรการการป้องกันร่วมกันในเอเชีย-แปซิฟิก

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับไทยนั้น แนวนโยบายใหม่ของจีนทำให้จีนแสดงความยืดหยุ่น

ต่อไทยมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นที่ประจักษ์ต่อจีนแล้วว่าโอกาสที่จะล้มล้างรัฐบาลไทยด้วยการปฏิวัติโดยพรรคคอมมิวนิสต์ไทยนั้นเป็นไปได้น้อยมาก ในขณะที่การที่กลุ่มต่าง ๆ จะเรียกร้องให้รัฐบาลไทยเปลี่ยนนโยบายพึ่งพาสหรัฐฯ มาสู่นโยบายเป็นกลางนั้นมีโอกาสเป็นไปได้มากกว่า¹

นโยบายใหม่ที่ลดการเน้น “การต่อสู้ด้วยอาวุธ” และหันมาเป็น “ความสัมพันธ์ฉันเพื่อนบ้านที่ดี” นี้ เป็นผลมาจากพัฒนาการทางการเมืองระหว่างประเทศหลายประการด้วยกัน สงครามเกาหลีและวิกฤตการณ์ในอินโดจีนและช่องแคบฟอร์โมซา ได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงทางทหารที่จีนไม่สามารถรับได้ แทนที่วิกฤตการณ์เหล่านี้จะทำให้ฐานะของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นอ่อนแอลง กลับมีผลให้สหรัฐฯ เร่งเสริมสร้างกำลังในเอเชียตะวันออก มีการทำสนธิสัญญาสงบศึกกับญี่ปุ่น การทำสนธิสัญญา ANZUS สนธิสัญญาความมั่นคงระหว่างสหรัฐฯ กับฟิลิปปินส์ และการเพิ่มบทบาทของสหรัฐฯ โดยทั่วไปในเขตมหาสมุทรแปซิฟิก จีนจึงเกิดความรู้สึกว่าจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากชาติที่เป็นกลาง สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่า โดยที่เป้าหมายการปฏิวัติประชาชนในเอเชียเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากในระยะอันสั้น การเสริมสร้างบทบาทของจีนในภูมิภาคจะช่วยแก้กฏต่อผลประโยชน์แห่งชาติจีนได้ดีกว่า

นอกจากนั้น พัฒนาการภายในของจีนก็มีส่วนสำคัญ กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจปี 1953 เป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับแรก สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศที่ราบรื่นจะทำให้จีนสามารถนำโคศทรัพย์ (resource) ของประเทศมาใช้ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่

การประชุมที่บันดุงและความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศ

นับแต่ช่วงกลางปี 1954 จนถึงปลายปี 1956 ความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างประเทศได้ผ่อนคลายลง การประชุมที่เจนีวาในปี 1954 สะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาของทั้งสองฝ่ายในสงครามเย็นที่จะได้มาซึ่ง detente ในระดับหนึ่ง ในท่ามกลางบรรยากาศดังกล่าว กลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดจะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น เพราะแสดงให้เห็นว่ามีทางเลือกอื่นอีกนอกเหนือจากค่ายประชาธิปไตยตะวันตกและค่ายคอมมิวนิสต์ การประชุมที่บันดุงได้ยืนยันว่า การแสวงหาเส้นทางที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันตินั้น ก่อให้เกิดผลดีมากกว่าความพยายามที่จะเสริมสร้างบารมีด้วยกำลัง

การประชุมเอเชีย - แอฟริกาที่บันดุง อินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 18-24 เมษายน 1955 นับเป็นโอกาสพิเศษครั้งหนึ่งที่ไทยมีการติดต่อกับจีน ในเดือนสิงหาคม 1954 เป็น

ครั้งแรกที่รัฐบาลอินโดนีเซียได้ติดต่อกับรัฐบาลไทยขอให้ส่งคณะผู้แทนไปร่วมประชุม ถึงแม้ว่าฝ่ายไทยจะได้แจ้งให้อินโดนีเซียทราบอย่างไม่เป็นทางการว่า ไทยจะไม่ส่งคณะผู้แทนไปร่วมประชุม อินโดนีเซียก็ไม่ลดละความพยายามที่จะชักชวนให้ไทยไปร่วมประชุม

ในการประชุมที่โบกอร์ ระหว่างวันที่ 28-29 ธันวาคม 1954 นายกรัฐมนตรีพม่า ศรีลังกา อินเดีย อินโดนีเซีย และปากีสถาน ได้ตกลงที่จะเป็นเจ้าภาพร่วมกันจัดการประชุมเอเชีย-แอฟริกาขึ้น ในเดือนเมษายน 1955 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือระหว่างประเทศในเอเชียและแอฟริกา และเพื่อพิจารณาผลประโยชน์ที่สำคัญยิ่งของประชาชนชาวเอเชียและแอฟริกา นอกจากประเทศเจ้าภาพ 5 ประเทศแล้ว ประเทศอื่น ๆ อีก 25 ประเทศได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมด้วย เนื่องจากความแตกต่างทางระบอบการปกครองและอุดมการณ์ของประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับเชิญ กล่าวคือ มีทั้งประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เช่น จีนและเวียดนามเหนือ ประเทศที่เป็นกลาง เช่น อินเดีย อินโดนีเซีย และพม่า ประเทศที่เป็นมิตรกับค่ายประชาธิปไตยตะวันตก เช่น ไลบีเรีย เอธิโอเปีย และเลบานอน และประเทศที่เป็นพันธมิตรกับค่ายตะวันตก เช่น ตุรกี (NATO) ไทย ปากีสถาน และฟิลิปปินส์ (SEATO) ในการเชิญประชุมประเทศเจ้าภาพ

จึงได้ยืนยันว่า การรับเชิญและเข้าร่วมการประชุมโดยประเทศหนึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือ แม้แต่จะถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางความคิด หรือเป็นการยอมรับฐานะของอีกประเทศหนึ่ง

เมื่อการประชุมที่โบกอร์สิ้นสุดลง นายกรัฐมนตรีอินเดีย พม่า และปากีสถาน ได้แวะกรุงเทพฯ และได้พยายามชักชวนรัฐบาลไทยให้ส่งคณะผู้แทนไปบัดุง รัฐบาลไทยจึงได้พิจารณาเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง และได้หารือกับพันธมิตรที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา นาย Peurifoy เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ได้กราบทูลกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 27 มกราคม 1955 ว่าสหรัฐฯ เห็นว่าไทยควรส่งคณะผู้แทนไปบัดุง เพื่อที่จะได้เพิ่มเสียงของประเทศ “โลกเสรี” ในการประชุม คือ ปากีสถาน ตุรกี และญี่ปุ่น ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงได้พิจารณาดกลองที่จะส่งคณะผู้แทน นำโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ไปร่วมการประชุมเอเชีย-แอฟริกา ที่บัดุง

ในระหว่างการประชุม กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงกล่าวปราศรัยชี้แจงความจำเป็นในการที่ไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การ SEATO และได้ทรงเรียกร้องให้ค่ายคอมมิวนิสต์ปฏิบัติตามเจตนารมณ์และถ้อยความของหลักการ “การอยู่ร่วมกันโดยสันติ” อย่างเคร่งครัด ทรงกล่าวว่า การจัดตั้งรัฐปกครอง

ชนชาติไทย หรือ “รัฐไทอิสระ” ในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนานนั้น เป็นการเตรียมการเพื่อรุกรานไทยและทรงประสงค์จะทราบให้แน่ชัดว่า จีนมีนโยบายต่อชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยอย่างไร และจีนจะแก้ไขปัญหาชนสองสัญชาติอย่างไร นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล ได้กล่าวปราศรัยตอบว่า โดยที่จีนคัดค้านต่อการรุกรานจากภายนอก จีนไม่มีเหตุที่จะไปแทรกแซงกิจการภายในของผู้อื่น สำหรับประเด็น “รัฐไทอิสระ” นายโจวเอินไหลกล่าวว่า เป็นการที่จีนให้สิทธิปกครองตนเองแก่ชนกลุ่มน้อยในดินแดนจีนและยืนยันว่าจีนไม่มีเจตนาที่จะบ่อนทำลายรัฐบาลของประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง และกล่าวสรุปว่า หากไม่เชื่อก็ขอเชิญไปดูหรือส่งคนไปดูสภาพความเป็นจริงในประเทศจีนได้ตลอดเวลา²

ก่อนที่การประชุมเอเชีย - แอฟริกาจะสิ้นสุดลง กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรงพบปะกับนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล ซึ่งในการหารือ นายโจวเอินไหล ได้ยืนยันว่า ดร. ปรีดี พนมยงค์ อดีตนายกรัฐมนตรีพ้นักอาศัยอยู่ที่กรุงปักกิ่ง มิได้อยู่ที่มณฑลยูนนานตามที่เข่าว และได้เสนอที่จะแก้ไขปัญหาสัญชาติของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยโดยยึดหลักการเดียวกับที่จีนกับอินโดนีเซียได้ตกลงกันแล้ว และเชิญให้เสด็จไปเยือนประเทศจีน ซึ่งกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรง

ตอบว่า ขอศึกษาความตกลงระหว่างจีนกับอินโดนีเซียก่อน

รายงานข่าวกล่าวว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยให้สัมภาษณ์หลังจากเดินทางกลับจากการประชุมที่บันดุงว่า ทรงรู้สึกประหลาดพระทัยใน “ท่าทีที่เป็นมิตร” ของนายโจวเอินไหล³ ในสัปดาห์ต่อมา หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนไทย ก็เริ่มวิพากษ์วิจารณ์ว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จะสนองตอบคำเชิญเยือนประเทศจีนอย่างไร และไทยจะปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะนโยบายต่อจีนหรือไม่ ประมาณต้นเดือนพฤษภาคม นายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกำลังอยู่ระหว่างการเยือนสหรัฐฯ ได้สั่งการให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศปฏิเสธคำเชิญดังกล่าว และกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรงแถลงอย่างเป็นทางการว่ารัฐบาลมิได้มีดำริที่จะรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนแต่อย่างไร และได้ทรงยืนยันกับเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ และอุปทูตจีนคณะชาติว่ามีได้มีการกล่าวถึงการรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ในการหารือกับนายโจวเอินไหล ที่บันดุง และทรงกล่าวกับเอกอัครราชทูตอังกฤษว่า ถึงแม้ว่านายโจวเอินไหล จะสร้างความประทับใจต่อที่ประชุม ซึ่งรวมทั้งพระองค์ด้วยนั้น พระองค์ก็ยังไม่ทรงไว้พระทัยต่อนายโจวเอินไหล

ในช่วงไตรมาสที่สองของปี 1955 ไทยตกอยู่ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญ คือ การเริ่มต้นของการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสองค่าย ความพยายามของจีนในการสร้างบรรยากาศทางการเมืองที่ให้เห็นว่ากลุ่มพันธมิตรที่มีสหรัฐฯ เป็นหัวแรงนั้นไม่จำเป็นและให้เห็นว่าประเทศเอเชียควรมีนโยบายเป็นกลาง ดูจะเป็นผลสำเร็จ การประชุมที่บันดุงได้ทำให้หลายประเทศเชื่อว่าภัยจากจีนนั้นได้ลดลง พัฒนาการเหล่านี้ได้สร้างความยุ่งยากใจแก่ไทย เนื่องจากนโยบายในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การ SEATO นั้น มีพื้นฐานมาจากความเกรงภัยจากจีนและความประสงค์ที่จะต่อต้านการขยายอิทธิพลของจีน ซึ่งนโยบายนี้จะเป็นผลได้เมื่อได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสหรัฐฯ ดังนั้น เมื่อใดที่สหรัฐฯ ปรับนโยบายของตนและทำความเข้าใจกับจีนแล้ว ไทยก็จะต้องโดดเดี่ยวและต้องเผชิญหน้ากับจีนตามลำพัง⁴

ในฤดูร้อนของปี 1955 รัฐบาลไทยเป็นกังวลว่า การที่ไทยจะถูกโดดเดี่ยวนั้นกำลังจะเป็นจริงขึ้นมา ทั้งนี้ เนื่องจากการที่จีนประสบความสำเร็จอย่างสูงในการประชุมที่บันดุง โดยการแสดงว่าตนมีความปรารถนาดีต่อประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง นอกจากนั้น ในเดือนสิงหาคม สหรัฐฯ ได้เปิดการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการกับจีนในระดับเอกอัครราชทูตที่นคร

เจนีวา เพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในเอเชียและการปล่อยนักโทษชาวอเมริกัน เป็นที่คาดกันว่า การเจรจาดังกล่าวจะนำไปสู่การคืนดีและการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน ก่อนหน้านั้น ไทยก็ได้ติดตามผลการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำรัฐบาลสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และโซเวียต ที่มีขึ้นที่นครเจนีวาในเดือนมิถุนายนอย่างใกล้ชิด ซึ่งทุกฝ่ายโดยเฉพาะโซเวียตได้พยายามแสดงว่าต้องการผ่อนคลายความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างกัน และสร้างบรรยากาศที่ดีในการเมืองระหว่างประเทศ อุพูตสหรัฐฯ ได้รายงานกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ในเดือนพฤศจิกายน 1955 ว่ารัฐบาลไทยมองว่าการเจรจาระหว่างสหรัฐฯ กับจีนที่นครเจนีวา จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง และเป็นกังวลว่าการที่ไทยยืนหยัดในนโยบายที่แข็งกร้าวต่อจีนจะทำให้ไทยถูกโดดเดี่ยวในที่สุด บุคคลในวงการที่สำคัญ ๆ ของไทยก็เริ่มรู้สึกว่าการนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์และต่อต้านจีนของรัฐบาลนั้น ไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งต่อมาความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของไทยทำให้บุคคลเหล่านี้สามารถแสดงความเห็นดังกล่าวได้อย่างเสรี

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของไทย

ในปลายเดือนมิถุนายน 1955 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้เดินทางกลับจากการเยือนต่างประเทศ ซึ่งได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ในสหรัฐฯ ดูเหมือนว่านายกรัฐมนตรีมีความประทับใจอย่างมากกับเสรีภาพและประชาธิปไตยที่ได้ไปพบเห็นมาในโลกตะวันตก ถึงกับตัดสินใจที่จะปฏิรูปการเมืองไทยให้มีความเสรีเช่นนั้นบ้าง นายกรัฐมนตรีได้ประกาศจะให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกุมภาพันธ์ 1957 โดยตนเองจะลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย ในเดือนกันยายน 1955 รัฐบาลได้อนุญาตให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีการยกเลิกการควบคุมหนังสือพิมพ์ และเพื่อเป็นการส่งเสริมสื่อมวลชน นายกรัฐมนตรีได้สั่งให้มีการแถลงข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรีสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง และได้อนุญาตให้มีการกล่าวปราศรัยในที่สาธารณะ หรือที่เรียกกันว่า “ไฮด์ปาร์ค” ที่บริเวณท้องสนามหลวงได้อย่างเสรี

เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้เป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้มีบุคคลจำนวนมากในขณะนั้นไม่แน่ใจว่า นายกรัฐมนตรีมีความจริงใจที่จะเห็นประเทศไทยมีเสรีภาพเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก และจนทุกวันนี้ นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศก็

ถกเถียงกันถึงสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในไทย ในช่วงปี 1955-1957 ดังกล่าว

นักวิชาการหลายท่านได้พยายามอธิบายการกระทำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่ามีสาเหตุมาจากความจำเป็นของการแข่งขันช่วงชิงอำนาจการเมือง (power politics) ทั้งนี้ เนื่องจากนักวิชาการเหล่านี้ไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้ที่นักการเมืองที่มีลูกเล่นและประสบการณ์อย่าง จอมพล ป. พิบูลสงครามจะเปลี่ยนไปเพราะสิ่งที่ท่านได้ประสบพบเห็นในการเยือนต่างประเทศในช่วงระยะสั้น ๆ ดร. ทักซ์ เจลิมเตียร์น เชื่อว่า เป็นความพยายามของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่จะให้ตนเองคงอยู่ในอำนาจสืบไป ดร. ทักซ์ให้ความเห็นว่า เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มรู้สึกที่กำลังสูญเสียอำนาจในคณะผู้นำแก่ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้มองหาหนทางที่จะพยุงฐานะของตนเองไว้ จอมพล ป. พิบูลสงครามคงจะเห็นว่า ประชาธิปไตยและรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะสามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมือง เสริมสร้างฐานอำนาจของตนเอง และรักษาดุลอำนาจระหว่าง พล.ต.อ. เผ่า กับ จอมพลสฤษดิ์ อีกด้วย⁵ นักวิชาการท่านอื่นๆ เช่น David Wyatt และ Frank C. Darling ก็มีความเห็นทำนองเดียวกัน สำหรับ Pierre

Fistie นั้น อธิบายว่านโยบายการเมืองเสรีนั้นเป็นเพียงความพยายามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่จะรักษานโยบายอิงสหรัฐไว้ โดยการสร้าง “ความรู้สึกจอมปลอม” ว่าประเทศไทยกำลังจะพัฒนาเป็นประชาธิปไตย⁶

สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในกรุงเทพฯ ในขณะนั้นก็มีความเห็นคล้ายคลึงกัน คือ เชื่อว่าเหตุผลสำคัญของนโยบายการเมืองเสรีก็เพื่อจำกัดและลดความพยายามของ พล.ต.อ. เผ่า ในการขยายอิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร และเพื่อแก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์ในอิทธิพลทางการเมืองในระหว่างบรรดาผู้นำรัฐบาล⁷ อุปทูตอังกฤษ นาย Gordon Whitteridge เชื่อว่านโยบายดังกล่าวนอกจากจะเป็นเครื่องมือในการจำกัดอิทธิพลของ พล.ต.อ. เผ่าแล้ว ยังเป็นผลมาจากแรงกดดันให้ผู้นำรัฐบาลไทยปรับปรุงภาพลักษณ์ของตนเสียใหม่ เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ประสบกับตนเองในการเยือนสหรัฐฯ ว่าไทยมีความลือชื่อในทางลบ โดยเฉพาะปัญหาคอร์รัปชันในวงการรัฐบาล⁸

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่านเช่น ดร. กมล สมวิเชียร และ Nigel Brailey มิได้สงสัยในความจริงใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม Brailey กล่าวในหนังสือของเขาว่า “ความเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของนายกรัฐมนตรี

สามารถอธิบายได้ด้วยความคิดอย่างไทย ๆ กล่าวคือ ในปี 1955 จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะมีอายุ 58 ปี และหลังจากที่เป็นผู้นำไทยมาเป็นระยะเวลาเนิ่นนานก็ไม่คาดหวังว่าจะคงอยู่ในอำนาจต่อไปได้อีกมากนัก ดังนั้น จะมีสิ่งใดที่ดีกว่าการที่จะได้รับการยอมรับจากประชาชนโดยการได้รับเลือกตั้งเข้ามาบริหารประเทศก่อนที่จะอำลาวงการทางการเมืองกว่า 25 ปีไป นอกจากนี้ ปี 1957 เป็นปีที่ท่านครบ 60 ปี และตรงกับ พ.ศ. 2500 ซึ่งถือกันว่าเป็นครั้งทางก่อนจะถึงยุคพระศรีอารีย”⁹

การที่นักวิชาการบางท่านอธิบายความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งนี้โดยทฤษฎี “อำนาจการเมือง” นั้น เพราะเชื่อว่าสภาพการเมืองภายในในขณะนั้น คือ การแก่งแย่งอำนาจการเมืองระหว่างขั้วอำนาจ 3 ขั้วหรือ “ตรีพรรค” (triumvirate) คือ ระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมามีอำนาจอีกครั้งหนึ่งในปี 1947 ท่านไม่ได้มีตำแหน่งที่บังคับบัญชาทหารโดยตรงและที่สำคัญคือ ท่านมิได้อยู่ในฐานะที่ครอบงำคณะรัฐประหาร ซึ่งเป็นผู้ทำการปฏิวัติในปี 1947 ดังนั้น การที่ท่านสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาได้ตั้งแต่ปี 1948 จนถึง 1957 แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความเฉลียวฉลาดในการถ่วงดุลอำนาจระหว่าง

กลุ่มต่าง ๆ และความสำเร็จในการแสวงหาความสนับสนุนจากกลุ่มอื่น ๆ ภายนอกคณะรัฐประหาร “ตรีพรรค” นี้สามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าที่ขั้วอำนาจทั้งสามรู้สึกถึงความจำเป็นที่จะต้องผนึกกำลังกันเพื่อรักษาอำนาจทางการเมือง แต่เมื่อล่วงมาถึงปี 1955 ทั้ง พล.ต.อ. เผ่า และจอมพลสฤษดิ์ ได้มีอำนาจและบารมีสูงขึ้น อันสืบเนื่องมาจากความช่วยเหลือที่สหรัฐฯ ให้กับกองทัพไทยและกรมตำรวจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อาจคิดว่าวิธีที่ดีที่สุดในการรักษาดุลอำนาจระหว่างทั้งสองฝ่าย และเพื่อเพิ่มฐานอำนาจให้กับตนเองคือ การได้รับการสนับสนุนจากมหาชน ตราบใดที่ฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงครามมั่นคง “ตรีพรรค” ก็จะคงอยู่ต่อไป แต่ถ้าฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่มั่นคง อำนาจทางการเมืองก็จะถ่ายเทไปสู่ฝ่าย พล.ต.อ. เผ่า หรือฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ได้ ดร. ทักษิณ สรุปรว่า รัฐประหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ในเดือนกันยายน 1957 เป็นผลโดยตรงจากการที่ฐานะของนายกรัฐมนตรีไม่มั่นคง¹⁰

การติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีน

ผลประการหนึ่งจากนโยบายการเมืองเสรี คือ การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างไทยกับจีน ในกลางปี 1955 ท่าทีที่เป็นมิตรต่อจีนได้เริ่มปรากฏในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นทั้งภาษาไทย และภาษาจีนหลังจากการยกเลิกการ

ควบคุมสื่อมวลชนในเดือนกันยายน หนังสือพิมพ์บางฉบับได้เรียกร้องให้รัฐบาลมีการติดต่อกับประเทศจีน โดยพยายามชี้ให้เห็นผลประโยชน์ทางการค้าเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์ความช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจจากสหรัฐฯ อย่างรุนแรง และรณรงค์ให้รัฐบาลยึดนโยบายเป็นกลาง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สร้างความวิตกกังวลแก่รัฐบาลสหรัฐฯ อย่างยิ่ง เพราะบทความลักษณะนี้มีได้ปรากฏเฉพาะในหน้าหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายเท่านั้น แต่ยังปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ที่เป็นที่ทราบกันดีว่าผู้นำนรัฐบาลหลายท่านมีหุ้นส่วนอยู่ด้วย¹¹

แนวความคิดเป็นกลางและต่อต้านสหรัฐฯ นี้ ปรากฏให้เห็นตลอดช่วงการเตรียมการและการหาเสียงก่อนการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ 1957 อาจเป็นไปได้ว่าการโหมโฆษณาแนวความคิดดังกล่าวเป็นยุทธวิธีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อกดดันให้รัฐบาลสหรัฐฯ เพิ่มความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยมากขึ้น จากการวิเคราะห์ของทั้งฝ่ายอังกฤษและสหรัฐฯ เห็นว่าอาจเป็นไปได้ว่าแนวนโยบายการเมืองเสรีของรัฐบาลไทยและการที่รัฐบาลไทยมีท่าที “เป็นกลาง” มากขึ้นนั้น แท้จริงแล้ว คือความพยายามที่จะลดแรงกดดันจากประเทศโลกเสรี โดยเฉพาะสหรัฐฯ ให้ไทยปฏิรูประบบการเมืองโดยพิสูจน์ให้สหรัฐฯ และโลกเสรีเห็นว่าประเทศไทยนั้นยังไม่พร้อมที่จะเป็นประชาธิปไตย

อย่างเต็มที่ การเปิดกว้างทางการเมืองอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ที่ไทยและโลกเสรีมีอยู่ร่วมกัน¹²

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในเหล่านี้ รัฐบาลไทยได้ปรับท่าทีและนโยบายต่อชุมชนชาวจีนในประเทศไทย กล่าวคือ ภายหลังจากการจับกุมชาวจีนและกลุ่มฝ่ายซ้ายครั้งใหญ่ในเดือนพฤศจิกายน 1952 รัฐบาลไทยได้มีความสนิทสนมและใกล้ชิดกับกลุ่มชาวจีนที่นิยมจีนคณะชาติ แต่จากการพิจารณาเหตุการณ์กรรมของฝ่ายปกครองและตำรวจ และมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ จะเห็นได้ว่าในปลายปี 1954 และต้นปี 1955 กลุ่มที่นิยมจีนคณะชาติได้สูญเสียความสนิทสนมนั้นไป คำสั่งเนรเทศชาวจีนฝ่ายซ้ายจำนวนมากถูกยกเลิก และชาวจีนเหล่านั้นได้รับการปลดปล่อยจากที่คุมขัง นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีได้แถลงต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 1955 ว่า รัฐบาลกำลังพิจารณาจะให้สิทธิต่าง ๆ แก่ชาวจีนเท่ากับที่คนไทยได้รับ และว่ารัฐบาลจะลดค่าจดทะเบียนคนต่างด้าว ซึ่งต่อมาได้รับการประกาศในเดือนมกราคม 1956 ให้ลดลงจาก 400 บาท เป็น 200 บาท¹³

พัฒนาการที่สำคัญที่สุดในความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วงปี 1955-1957 ก็คือ การติดต่อโดยตรงกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งโดยทางลับและเปิดเผย คณะคนไทยคณะแรก

(และโดยที่เป็นคณะแรกจึงเด่นชัดที่สุด) ที่เดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเปิดเผย คือคณะของนายเทพ โชตินุชิต หัวหน้าพรรคเสรีชนกร คณะซึ่งประกอบด้วยผู้แทนราษฎร นักหนังสือพิมพ์และนักธุรกิจ จำนวน 12 คน ได้เดินทางไปจีนในฐานะแขกของสถาบันการต่างประเทศจีน ระหว่างวันที่ 16 มกราคม ถึง 21 กุมภาพันธ์ 1956 คณะดังกล่าวเมื่อเดินทางกลับถึงประเทศไทยได้ถูกทางการจับกุมในข้อหาละเมิดกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ บางคนได้รับการปล่อยตัวในเกือบจะทันที แต่นายเทพได้ถูกดำเนินกรทางกฎหมาย ซึ่งต่อมาได้รับอนุญาตให้ประกันตัวเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร การพิพากษาคดีของนายเทพ ถูกเลื่อนหลายครั้ง และในที่สุดก็ยกฟ้อง เนื่องจากนายเทพได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรอีกสมัยหนึ่ง

ที่เป็นที่น่าสนใจก็คือ การเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนของนายเทพ โชตินุชิต มีขึ้นเกือบจะต่อเนื่องกับการที่ผู้นำไทยส่งคณะทูตได้ดินไปติดต่อกับรัฐบาลจีน ทางการอังกฤษที่ย่องกงและสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงเทพฯ รายงานว่า ในเดือนธันวาคม 1955 สมาชิกรัฐสภา 2 คน คือ นายอัมพร สุวรรณบูล และนายสอ้ง มารังกูร ได้เดินทางไปจีนแผ่นดินใหญ่อย่างลับ ๆ และเชื่อว่าคนทั้งสองเดินทางไปโดย

ได้รับความเห็นชอบจากจอมพลผิน ชุณหะวัณ และ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ก่อนแล้ว ความเชื่อนี้สืบเนื่องมาจากการที่คนทั้งสองเป็นคนสนิทของ พล.ต.อ. เผ่า และการที่นายเลื้อน บัวสุวรรณ (ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินคนสำคัญของกลุ่มราชครู) ได้บอกเจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐฯ ว่าตนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางให้แก่คนทั้งสอง ถึงแม้ว่าสถานทูตสหรัฐฯ จะเชื่อว่านายกรัฐมนตรีทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ สถานทูตไม่แน่ใจว่าการที่นายกรัฐมนตรีไม่ยับยั้งการเดินทางของนายอัมพรและนายสอ้งนั้น เป็นเพราะนายกรัฐมนตรีเห็นด้วยกับกลุ่มราชครู หรือเพราะไม่มีอำนาจที่จะยับยั้งการเดินทางของคนทั้งสอง¹⁴

ขณะนี้เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม มิเพียงเห็นด้วยกับการส่งคณะทูตได้ดินไปติดต่อกับจีน แต่ยังมีส่วนผลักดันเรื่องนี้อย่างแข็งขันตั้งแต่ต้น โดยได้ดำเนินการผ่านคนสนิทคือ นายสังข์ พัธโนทัย¹⁵ ในเดือนกันยายน 1955 นายสังข์ได้ขอให้เพื่อนเก่าคือ นายอารี ภิรมย์ ซึ่งเคยร่วมงานกันที่กรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์) นำคณะทูตได้ดินเดินทางไปประเทศจีน นายสังข์ได้บอกนายอารีว่า นายเลื้อนได้พยายามติดต่อกับจีนด้วยตนเองแล้ว แต่มีปัญหาขัดข้อง เพราะฝ่ายจีนไม่ยอมรับ หากไม่มี "ฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงคราม ร่วมอยู่ด้วย"

และ “วงใน” ของนายกรัฐมนตรีได้หารือกันแล้ว ตกลงจะร่วมด้วยและขอให้นายอารีรับภาระในการไปติดต่อกับจีน เนื่องจากเป็นผู้มีเพื่อนฝูงฝ่ายซ้ายที่เคยอยู่ในเมืองไทยและได้กลับไปเป็นใหญ่เป็นโตในเมืองจีนหลายคน หลังจากให้นายอารีตกลงยินยอม นายสังข์ได้พาไปรู้จักกับนายกรุณา กุศลาคัย ซึ่งจะร่วมเดินทางไปด้วย และได้พบกับนายเลื้อน ซึ่งเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่าย

ในราวต้นเดือนธันวาคม 1955 นายอารี ภิรมย์ พร้อมกับนายกรุณา กุศลาคัย ได้ออกเดินทางไปยังฮ่องกง โดยมีจุดหมายและนำตัวจากเพื่อนชาวจีนคนหนึ่งในกรุงเทพฯ หลังจากประสบความสำเร็จในการติดต่อตามคำแนะนำจากกรุงเทพฯ คนทั้งสองได้เดินทางต่อไปยังมาเก๊า ต่อจากนั้นนายอารีได้เดินทางต่อไปยังเมืองกวางโจวตามลำพัง โดยได้ไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนซึ่งเคยร่วมงานที่เมืองไทย และกลับมาอยู่กวางโจวหลายปีแล้ว ซึ่งนับเป็นการประจวบเหมาะที่นายหวง เชิง นายกเทศมนตรีเมืองซัวเถา ซึ่งเคยเป็นผู้รู้จักคุ้นเคยของนายอารีได้มาประชุมที่เมือง กวางโจว นายหวง เชิง ได้ติดต่อแจ้งข่าวการเดินทางมาของนายอารีให้นายชีวจี้ อธิบดีกรมกิจการจีนต่างด้าว ในกระทรวงกิจการจีนโพ้นทะเลทราบ นายชีวจี้ซึ่งเคยอยู่ในประเทศไทย และเป็นผู้เริ่มตั้งหนังสือพิมพ์จีนฝ่ายซ้าย “ฉวนหมินเป้า”

และต่อมาเมื่อฝ่ายซ้ายถูกจับกุม จึงได้กลับมาอยู่ประเทศจีน หลังจากที่ได้มีการติดต่อกันเรียบร้อยแล้ว นายกรุณา นายอัมพร และนายสังข์ จึงได้เดินทางจากมาเก๊าและฮ่องกงมาสมทบกับนายอารีที่กวางโจว ทั้งหมดได้เดินทางไปกรุงปักกิ่งในวันที่ 7 ธันวาคม 1955 โดยถือเป็นแขกของสถาบันการต่างประเทศจีน

ตามคำบอกเล่าของนายอารี ในคืนวันแรกที่กรุงปักกิ่ง เขาถูกนำตัวไปพบกับผู้นำจีนหลายคน เช่น นายผิง เจิน นายกเทศมนตรีกรุงปักกิ่ง และนายเจียว กว๋าน หวู่ (ซึ่งต่อมาได้เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ) ฯลฯ ที่สโมสรกระทรวงการต่างประเทศจีน ผู้นำจีนต้องการทราบจุดมุ่งหมายของคณะทูตได้ดิน นายอารีได้ตอบว่า ผู้นำไทยอยากมีการติดต่อเพื่อศึกษาความเป็นไปของจีนให้ดียิ่งขึ้น จะได้เป็นแนวทางเปิดสัมพันธไมตรีกันในอนาคต และว่าได้รับมอบให้มาบอกกับทางรัฐบาลจีนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะนำคณะไปร่วมการประชุมกึ่งพุทธกาลที่กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่าในเดือนธันวาคม และได้มอบภาระให้นายสังข์และนายเลื้อน เป็นตัวแทนหาโอกาสติดต่อกับทูตจีนประจำพม่า เพื่อเจรจาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักการที่จะติดต่อทางสัมพันธไมตรีต่อกันในอนาคต และขอให้ฝ่ายจีนวางหลักการติดต่อมอบอำนาจให้ทูตเป็นผู้เจรจาแทนฝ่ายจีนในครั้ง^{๕๑} ๑๖

การหารือระหว่างนายสังข์ พัทธินัย นายเลื่อน บัวสุวรรณ และนายเหยา จงหมิง เอกอัครราชทูตจีนประจำพม่า ได้มีขึ้นที่กรุงย่างกุ้ง ระหว่างวันที่ 16 และ 17 ธันวาคม 1955 ได้มีการร่วมลงนามในแถลงการณ์ร่วม ซึ่งไม่ได้รับการเปิดเผยเพราะสถานการณ์ขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยแถลงการณ์ร่วมดังกล่าวมีสาระสำคัญว่า ประเทศทั้งสองยินดีที่จะใช้วิธีการและฤดูกาลเวลาที่เหมาะสมในการส่งเสริมการไปมาหาสู่กัน ขยายความสัมพันธ์ทางการค้าและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เป็นปกติต่อกันระหว่างประเทศทั้งสองในที่สุด นอกจากนั้น เพื่อความสะดวกในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และร่วมปรึกษาหารือกันในปัญหาของสองฝ่าย จึงเห็นพ้องต้องกันว่า ควรรักษาการติดต่อสัมพันธ์กันไว้อย่างสม่ำเสมอ¹⁷

หลังจากที่ได้เข้าพบประธานเหมา เจ๋อตุง ในวันที่ 21 ธันวาคมแล้ว คณะก็ได้เดินทางออกจากกรุงปักกิ่งในวันที่ 23 ธันวาคม โดยนายอาร์ และนายกรุณา ได้เดินทางผ่านกรุงย่างกุ้ง และสิงคโปร์ และกลับถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ 27 ธันวาคม สำหรับนายอัมพร และนายสัณห์นั้น ทางการอังกฤษในฮ่องกงได้รายงานว่า คนทั้งสองเดินทางออกจากฮ่องกงในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 1956

ดังนั้น จึงพอจะอนุมานได้ว่า ในท่ามกลางพัฒนาการต่างๆ เหล่านี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี คงจะอยู่ในฐานะที่ยุ่งยากลำบากใจ เพราะต้องพยายามแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลยังคงรักษานโยบายเดิมอยู่อย่างเคร่งครัด แต่ในเวลาเดียวกัน ได้พยายามดำเนินนโยบายที่แตกต่างไปอย่างลับๆ นอกจากนั้น นายกรัฐมนตรียังได้รับแรงกดดันจากสหรัฐฯ ให้คงสถานะเดิม (status quo) ไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก วงการรัฐบาลสหรัฐฯ เริ่มวิตกกังวลว่ารัฐบาลไทยกำลังจะเปลี่ยนทิศทางพื้นฐานของนโยบายต่างประเทศ เพราะแรงกดดันจากการเมืองภายในให้รัฐบาลเปลี่ยนท่าทีใช้นโยบายเป็นกลางมากขึ้นนั้นมีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

ในการพบปะหารือกับนาย Dulles รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ในเดือนมีนาคม 1956 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามให้ความมั่นใจกับนาย Dulles ว่ารัฐบาลไทยมิได้มีดำริที่จะเปลี่ยนแนวนโยบายต่างประเทศ แต่นายกรัฐมนตรีก็ได้บอกกับนาย Dulles ด้วยว่ามีแรงกดดันอย่างมากภายในประเทศ ให้ไทยเริ่มทำการค้าขายกับจีน มีบุคคลในวงการจำนวนมากเห็นว่าแท้จริงแล้วสหรัฐฯ นั้นไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ไทยเท่าที่ควร ประเทศไทยในฐานะผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ไม่พอใจต่อโครงการจำหน่ายข้าวส่วนเกิน (surplus disposal programme) ของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นการทุ่มตลาดข้าว

ของไทย นอกจากนั้น ยังมีความรู้สึกโดยทั่วไปว่า สหรัฐฯ พยายามกดราคาดิบกและยางพารา ซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญของไทยอีกด้วย ดังนั้น นักธุรกิจและสื่อมวลชนไทยจึงได้เริ่มเรียกร้องว่าการขยายตลาดโดยการค้าขายกับจีนจะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะมีแรงกดดันจากสหรัฐฯ นายกรัฐมนตรีได้ประกาศในวันที่ 21 มิถุนายน 1956 ว่ารัฐบาลไทยจะยกเลิกมาตรการควบคุมการค้าสินค้าที่ไม่ใช่ยุทธปัจจัย (non-strategic goods) กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งฝ่ายสหรัฐฯ ได้แสดงความไม่พอใจอย่างไม่เป็นทางการ (private complaint) ต่อนโยบายดังกล่าว สหรัฐฯ สงสัยว่า กลุ่มราชครูได้พยายามเจรจาค้าขายกับจีน โดยการที่นายเลื้อน บัวสุวรรณ ส่งนายอัมพร และนายฮ้อง ไปเมืองจีน¹⁸ ซึ่งตามคำบอกเล่าของนายกรุณา คณะทูตได้ตินได้รับคำสั่งให้หารือกับฝ่ายจีนเกี่ยวกับเรื่องการค้าด้วย โดยเฉพาะข้าวและใบยาสูบ¹⁹

เกี่ยวกับเรื่องการค้ากับจีนนั้น ก็มีการดำเนินการอย่างลับๆ นายอารีได้เล่าว่าในเดือนมิถุนายน 1956 เขาได้รับคำขอร้องจากนายสังข์ให้เดินทางไปเมืองจีนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทำการขายใบยาสูบแก่จีน เพราะ “รัฐบาลจะได้เอาเงินมาใช้ในการเลือกตั้ง สส. คราวหน้า” โดยมีนายอุทัย ตุงคะผลิน ผู้เชี่ยวชาญใบยาสูบของโรงงานยาสูบ และนายประเสริฐ ศิริพิพัฒน์ ผู้

แทนธนาคารกรุงเทพร่วมเดินทางไปด้วย ฝ่ายจีนตกลงรับซื้อใบยาสูบจากไทยเป็นราคา 156 ล้านบาท โดยการรับจ่ายเงินค่าใบยาสูบให้กระทำผ่านธนาคารกรุงเทพ สาขากรุงลอนดอน²⁰ และในเดือนมกราคม 1957 ก่อนหน้าการเลือกตั้งเพียงเล็กน้อย รัฐบาลได้ส่งพระยามโหสวรยศ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งขณะนั้นเป็นประธานกรรมการบริษัทพิชกสิกรรม อันเป็นบริษัทค้าข้าวที่รัฐบาลมีหุ้นส่วนอยู่ เดินทางไปเจรจาขายข้าวให้กับจีนอย่างลับๆ มีการเจรจากับกระทรวงการค้าต่างประเทศหลายครั้ง แต่ตกลงราคากันไม่ได้ นายกรัฐมนตรีโจวเอิน-ไหล จึงได้สั่งให้รับซื้อเป็นกรณีพิเศษในราคาที่ฝ่ายไทยเสนอมา เพื่อเป็นเครื่อง “แสดงน้ำใจแห่งความเป็นมิตร”²¹

นอกจากนี้แล้ว ในช่วง 2 ปีระหว่างเดือนมกราคม 1956 ถึงเดือนตุลาคม 1958 ได้มีคณะผู้แทนไทยประเภทต่างๆ จำนวนมากเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเปิดเผย²² ภายหลังการรัฐประหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเดือนพฤศจิกายน 1957 ก็ได้มีการห้ามการติดต่อกับจีน จนกระทั่งการรัฐประหารครั้งที่สองในเดือนตุลาคม 1958 จึงได้มีการประกาศห้ามดำเนินการติดต่อกับทั้งปวงกับจีน เป็นการตัดขาดความสัมพันธ์ติดต่อดังกล่าวกันที่ได้มีขึ้นหลังการประชุมที่บันดุง เป็นเวลา 14 ปี จึงได้มีการติดต่อกันอีกครั้งหนึ่งในปี

1972 ซึ่งได้นำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน ในปี 1975 ในที่สุด

บทสรุป

จากพัฒนาการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ดำเนินนโยบาย double policy คือทางหนึ่งก็ยังคงรักษานโยบายเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ และต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขัน แต่ในขณะเดียวกัน ก็ได้พยายามปรับความเข้าใจกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างลับ ๆ อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งการดำเนินการติดต่อกับจีนนั้น ผู้นำรัฐบาลได้กระทำผ่านคนกลาง เช่น นายสังข์ พัธโนทัย และนายเลื่อน บัวสุวรรณ เป็นต้น ซึ่งสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงเทพฯ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในรายงานฉบับหนึ่งในเดือนพฤษภาคม 1957 ว่า การที่ผู้นำรัฐบาลได้ดำเนินการดังกล่าวอย่างลับ ๆ ทำให้ความเชื่อมั่นระหว่างรัฐบาลไทยและสหรัฐฯ ต้องสั่นคลอนไป²³

จนถึงปัจจุบัน ก็ยังเป็นการยากที่จะเข้าใจและประเมินเป้าประสงค์และนโยบายต่างประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี 1955-1957 ได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ แต่พอจะสรุปได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ผู้นำไทยรู้สึกถึงความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องปรับนโยบายให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงที่แปรเปลี่ยนไปอย่าง

รวดเร็วในช่วงปี 1955-1956 Evelyn Colbert เชื่อว่า การปรับนโยบายต่างประเทศของไทยเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางการเมืองภายใน ความผิดหวังที่สนธิสัญญาว่าด้วยเขตเอเซียตะวันออกเฉียงใต้มิได้เป็นอย่างที่ไทยคาดหวัง ความกังวลเกี่ยวกับการที่สหรัฐฯ เพิ่มอิทธิพลในไทยและความหวาดเกรงว่าไทยได้นำตัวเข้าผูกพันกับสหรัฐฯ มากเกินไป²⁴

เป็นที่เชื่อได้ว่า ปัจจัยสำคัญต่อการที่ไทยพยายามปรับท่าทีและแนวนโยบายในช่วงนี้ก็คือความไม่แน่ใจต่อนโยบายของสหรัฐฯ ที่มีต่อจีน เป็นที่น่าสังเกตว่า ในเดือนกรกฎาคม 1957 นาย Walter Rebertson ผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศฝ่ายกิจการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เสนอต่อ นาย Dulles รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ว่า “โอกาสของสหรัฐฯ ในการชะลอการปรับนโยบายของไทยไปสู่นโยบายเป็นกลางนั้น จะดีขึ้นมากหากรัฐบาลสหรัฐฯ สามารถให้ความมั่นใจแก่รัฐบาลไทยได้ว่า นโยบายของสหรัฐฯ ต่อจีนนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลง”²⁵ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินการติดต่อกับจีนอย่างลับ ๆ และการพยายามแสดงว่านโยบายของไทยมีความเป็นกลางมากขึ้นนั้น เป็นการเตรียมตัวของผู้นำไทยในกรณีที่สหรัฐฯ ปรับความสัมพันธ์กับจีน เพื่อไม่ให้ไทยต้องตกอยู่ในสภาวะ “ความโดดเดี่ยวอย่างวิเศษ” (splendid isolation)

แต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าความผันผวนทางการเมืองภายในของไทย มิได้เป็นปัจจัยต่อการปรับนโยบายต่างประเทศของไทยดังกล่าว ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศที่เป็นไปในทางที่ดีขึ้นในช่วงปี 1955-1956 ได้ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทั่วไปว่าไทยควรปรับนโยบายต่างประเทศจากการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งกร้าว และการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ อย่างแข็งขัน มาสู่ความเป็นกลางมากขึ้น โดยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกุมภาพันธ์ 1957 การปรับนโยบายแม้จะเพียงเล็กน้อย ก็ได้กระทำไปเพื่อมิให้สวนทางกับความรู้สึกของประชาชน

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่ารัฐบาลได้ประเมินและปรับนโยบายต่างประเทศของไทยเสียใหม่ในช่วงปี 1955-1957 ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายต่อจีนนั้น เห็นได้ชัดว่าได้มีการผ่อนปรนท่าทีและผ่อนคลายความตึงเครียดที่ได้มีมาตั้งแต่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1949 จวบจนถึงการที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีองค์การ SEATO ในปี 1954 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อที่ว่าไทยกับจีนเป็นศัตรูกันเพราะไทยได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารกับสหรัฐฯ ในรูปขององค์การ SEATO นั้นไม่ถูกต้องนัก เพราะในความเป็นจริงแล้ว พันธมิตรของไทยคือประเทศโลกตะวันตกได้แสดงความกังวลบ่อยครั้งว่าหลังจากที่ไทยเข้าเป็นภาคีองค์การ SEATO แล้ว รัฐบาลไทยได้พยายามดำเนินนโยบายเป็นกลางมากขึ้น

เชิงอรรถ

1. David A. Wilson, "China, Thailand, and the Spirit of Bandung (Part 1)", *China Quarterly*, No. 30, April-June 1967, หน้า 159.
2. George McT. Kabin, *The Asian-African Conference, Bandung Indonesia, April 1955*, (Ithaca, Cornell University Press, 1956), หน้า 14-15.
3. *The New York Times*, 15 May 1955.
4. George Modelski (ed.), *SEATO : Six Studies*, (Melbourne, F.W. Cheshire 1962), หน้า 110.
5. Thak Chaloehtiarana, *Thailand : The Politics of Despotic Paternalism*, (Bangkok, Social Science Association of Thailand Press, 1979), หน้า 102-103.
6. Pierre Fistie, *L'Evolution de la Thaïlande Contemporaine*, (Librarie Armand Colin, Paris 1967), หน้า 230-239.
7. หอจดหมายเหตุสหรัฐ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ ที่ 792.00/8-2455 รายงานจากนาย Magill ถึงกระทรวงต่างประเทศ หมายเลข 103 ลงวันที่ 24 สิงหาคม 1955.
8. หอจดหมายเหตุอังกฤษ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ที่ FO 371/123643 DS 1015/3 รายงานจากอุปทูตอังกฤษ ถึงกระทรวงต่างประเทศ หมายเลข 116 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 1955.
9. Nigel J. Brailey, *Thailand and the Fall of Singapore : A Frustrated Asian Revolution*, (Boulder, Colo., Westview Press, 1986), หน้า 190.
10. Thak, *Thailand*, (อ้างแล้ว), หน้า 107.
11. หอจดหมายเหตุสหรัฐ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ รายงาน OIR ฉบับที่ 7374 ลงวันที่ 10 ธันวาคม 1956 เรื่อง "สถานการณ์การเมืองไทยปัจจุบัน"
12. หอจดหมายเหตุอังกฤษ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ที่ FO 371/123643 DS 1015/11 รายงานจากเอกอัครราชทูตอังกฤษ ถึงกระทรวงต่างประเทศ ลงวันที่ 24

กุมภาพันธ์ 1956 และหอจดหมายเหตุสหรัฐ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ รายงาน OIR ฉบับที่ 7374.

13. G. William Skinner, *Chinese Society in Thailand : An Analytical History*, (Ithaca, N.Y., Cornell University Press, 1957), หน้า 377-379.

14. หอจดหมายเหตุสหรัฐ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ ที่ 792.00/5-2326 รายงานจากเอกอัครราชทูตสหรัฐ ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 1956.

15. รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้เขียนได้อาศัยหนังสือและบทความต่อไปนี้เป็นพื้นฐาน คือ *เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน* โดยอารี ภิรมย์ (มิตรนวารการพิมพ์, กรุงเทพฯ, 1981) *โจวเอนไหล : ผู้ปลุกไมตรีไทย-จีน* โดยวรรณไว พัธโนทัย (กรุงเทพฯ 1979) หนังสืองานศพนายอารี ภิรมย์ (กรุงเทพฯ, 1986) และ "Secret Mission to Peking : Theh Chongkhadikij in Conversation with Karuna Kutasalasai" ในหนังสือพิมพ์ *Bangkok Post* ฉบับวันที่ 3 สิงหาคม 1975.

16. อารี ภิรมย์, *เบื้องหลังการสถาปนา*, (อängแล้ว), หน้า 57-58.

17. วรรณไว พัธโนทัย, *โจวเอนไหล*, (อängแล้ว), หน้า 13-15.

18. หอจดหมายเหตุสหรัฐ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ ที่ 792.00/5-2356 รายงานจากเอกอัครราชทูตสหรัฐ ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 1956.

19. *Bangkok Post* ฉบับวันที่ 3 สิงหาคม 1975 (อängแล้ว).

20. อารี ภิรมย์ *เบื้องหลังการสถาปนา* (อängแล้ว), หน้า 178-190.

21. วรรณไว พัธโนทัย, *โจวเอนไหล*, (อängแล้ว), หน้า 33-34.

22. รายละเอียดโปรดดูวรรณไว พัธโนทัย, *โจวเอนไหล*, (อängแล้ว).

23. หอจดหมายเหตุสหรัฐ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ ที่ 792.00/5-2957 บันทึกจากนาย Magill ถึงนาย Young ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 1957.

24. Evelyn Colbert, *Southeast Asia in International Politics 1941-1956*, (Ithaca, N.Y., Cornell University Press, 1977), หน้า 328-329.

25. หอจดหมายเหตุสหรัฐ เอกสารกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ ที่ 792.00/7-357 บันทึกจากนาย Robertson ถึงนาย Dulles ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 1957.

中華人民共和國主席李先念應泰國國王普密蓬·阿杜德的邀請，于1985年3月11日至15日對泰國進行國事訪問。圖為3月11日，普密蓬·阿杜德國王在大王宮舉行盛大宴會，歡迎李先念主席和夫人林佳楣。

เมื่อวันที่ 11 ถึง 15 มีนาคม ปี 1985 ประธานาธิบดี หลี่เซียนเนียน แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้เยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ในฐานะราชอาคันตุกะของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช พระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำอย่างไพเราะ เพื่อเป็นเกียรติแก่ประธานาธิบดี หลี่เซียนเนียน และภริยาหลินเจี๋ยเหมย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ 11 มีนาคม

1978年11月5日，中國國務院副總理鄧小平在曼谷集叻達王宮拜會泰國國王普密蓬·阿杜德。

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช พระราชทานวโรกาสให้ตั้งเสวยมิ่ง รองนายกรัฐมนตรีเซินผิง ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 1978